

ХОРОВА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ В ПОСТАТЯХ ВИЗНАЧНИХ МИТЦІВ. ДИРИГЕНТ ЮРІЙ ТАРАНЧЕНКО

Таранченко Олена Георгіївна,

кандидат мистецтвознавства,
професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики
Національної музичної академії України
ORCID ID: 0000-0002-8038-8927

Статтю присвячено дискурсу української хорової культури ХХ століття, який спрямовано в персонологічну площину. Наголошено, що саме крізь життєтворчість конкретної особистості диригента увиразнюються характерні риси історичної епохи, естетичні пріоритети, динаміка виконавсько-хорової культури, спадкоємність традицій. Показано, що серед нового покоління хормейстерів, які увійшли в музику наприкінці 1920–1940-х років репрезентативною є постать Юрія Таранченка – визначного диригента-інтерпретатора, педагога, одного з організаторів і творців новітньої хорової справи, музичного діяча. Залучення маловідомих документів і джерел з особистого архіву митця, спогадів сучасників, а також вивчення аудіозаписів, здійснених Ю.Таранченком дозволили встановити масштаби і вектори багаторічної плідної діяльності майстра. Окреслено риси життєтворчості, розглянуто «біографічний сценарій» диригента. Визначено унікальність траєкторії художньо-естетичної самореалізації митця. Встановлено об'єктивні та суб'єктивні чинники формування особистості Ю. Таранченка. Звернено увагу на атмосферу життя періоду дитинства та юності, які сприяли самопізнанню/самоусвідомленню власного мистецького призначення, вибору професії музиканта. Розкрито процес динамічного набуття митцем практичного виконавського досвіду і диригентської майстерності в очолюваних ним провідних хорових колективах України. Виокремлено й охарактеризовано багаторічну діяльність Ю. Таранченка як художнього керівника і головного диригента хорової капели Українського радіо. Визначено особливості функціонування створеної ним капели як універсального хорового колективу. Наголошено, що серед існуючих тоді академічних хорів, капела під керівництвом Ю. Таранченка вирізнялась високим рівнем вокально-хорової майстерності, багатожанровим репертуаром, постійною комунікацією з композиторами та особливою аудиторією, що нараховувала мільйони радіослухачів. Охарактеризовано творчий метод диригента, особливості його виконавської майстерності. Зроблено висновок про універсальність і високу диригентську культуру Ю.Таранченка. Показано перспективність подальшого вивчення особистості й спадщини митця як уособлення поетапного розвитку та злету хорового мистецтва України ХХ століття.

Ключові слова: хорова культура України ХХ століття, Юрій Таранченко, життєтворчість, мистецтво диригента.

Taranchenko Olena. Choral culture of Ukraine of the 20th century in the figures of eminent artists. Conductor Yuriy Taranchenko

The article is devoted to the discourse of Ukrainian choral culture of the 20th century, which is directed towards the personological plane. It is emphasized that it is through the creative life of a specific individual conductor that the characteristic features of a historical era, aesthetic priorities, the dynamics of performing and choral culture, and the continuity of traditions are expressed. It is shown that among the new generation of choirmasters who entered music in the late 1920s–1940s, the figure of Yuri Taranchenko is representative – an outstanding conductor-performer, teacher, one of the organizers and creators of the modern choral work, and a musical figure. The involvement of little-known documents and sources from the artist's personal archive, the memoirs of contemporaries, as well as the study of audio recordings made by Yu. Taranchenko allowed us to establish the scale and vectors of the master's many years of fruitful activity. The features of life creativity are outlined, the conductor's "biographical scenario" is considered. The uniqueness of the artist's trajectory of artistic and aesthetic self-realization is determined. Objective and subjective factors of the formation of Yu. Taranchenko's personality are established. Attention is drawn to the atmosphere of life during childhood and adolescence, which contributed to self-knowledge/self-awareness of one's own artistic purpose, choice of the profession of a musician. The process of the artist's dynamic acquisition of practical performing experience and conducting skills in the leading choirs of Ukraine led by him is revealed. The many-year activity of Yu. Taranchenko as the artistic director and chief conductor of the choir chapel of the Ukrainian Radio is highlighted and characterized. The peculiarity of the functioning of the chapel he created as a universal choral group is determined. It is emphasized that among the then existing academic choirs, the chapel under the direction of Yu. Taranchenko was distinguished by a high level of vocal and choral mastery, a multi-genre repertoire, constant communication with composers and a million-strong audience of radio listeners. The creative method of the conductor, the features of his performing skills are characterized. A conclusion is made about the universality and high conducting culture of Yu. Taranchenko. The prospects of further study of the artist's personality and heritage as the embodiment of the gradual development and rise of Ukrainian choral art of the 20th century are shown.

Key words: choral culture of Ukraine of the 20th century, Yuriy Taranchenko, creative life, art of the conductor.

Вступ. Пізнання процесу розвитку української музичної культури ХХ століття – важливе завдання сучасної музикознавчої науки і творчої практики. Одну з прикметних типологічних ознак цього процесу визначає динамічне розгортання національного хорового

мистецтва, незупинне зростання його суспільно-духовного, художньо-виховного, комунікативного значення. Від перших десятиліть ХХ століття, детермінована ренесансними процесами самооприявлення й самопізнання нації та її культури хорова творчість зберегла

та унаочнила багатівікову систему естетичних цінностей народу. Попри драматизм новітньої епохи в ній на новому рівні розкрилась і збагатилась неповторна музична інтонаційність, широта змістового поля. Все це супроводжувалось подальшою еволюцією професійної національної виконавсько-хорової культури. У плідному симбіозі з композиторською творчістю тут вироблявся та удосконалювався універсальний мовно-інтерпретаційний стиль. Його багатоскладовість сформувала характерний код хорової української культури. Цей код увібрав багатівікові здобутки народно-пісенної та духовної музики, досвід композиторів класиків, поєднав узагальнюючу лисенкову національну традицію з оригінальністю новітніх художніх досягнень. Разом з тим, зміни, що відбулись у композиторському мисленні ХХ століття, як відомо, позначились на ускладненні хорового виконавського інструментарію, темброво-фонічної палітри, розмаїтті жанрових моделей. Нові тенденції потребували вироблення відповідних професійних навичок вокально-хорового інтонування. Знаменно, що поруч із провідним значенням диригента-симфоніста, на думку науковців, помітно укрупнюється роль диригента-хормейстера. Подібне явище спостерігається з кінця 1920-х – 1950-х років, коли завдяки заснованій державній системі професійної підготовки національних кадрів диригентів-хормейстерів в українське музичне мистецтво входить плеяда яскравих, талановитих фахівців, чия діяльність сприятиме подальшому потужному розвитку української хорової культури, її художньо-виконавського рівня. Продовжуючи у новітню добу лінію спадкоємності М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, О. Кошиця, вони проклали нові шляхи в майбутнє, забезпечували тяглість і нерозривність традицій, зв'язок поколінь. Тому в науковому дискурсі інтегрального аналізу й цілісного осмислення української хорової культури ХХ століття вкрай актуальним і своєчасним видається звернення до персоніологічного ракурсу, зосередження уваги на дослідженні конкретної «особистісної історії» визначних диригентів-хормейстерів як складно організованої системи взаємодії культурного досвіду і традицій, морально-етичних норм буття, творчої самореалізації.

У цьому розумінні репрезентативною є постать Юрія (Георгія) Таранченка (1905–1978) – визначного диригента, хорового інтерпретатора, педагога, музичного діяча, вихованця Київської виконавсько-хорової школи.

Метою дослідження є актуалізація творчої постаті визначного українського диригента Ю. Таранченка, з'ясування на основі маловідомих джерельних матеріалів основних етапів життєтворчості митця, в якій віддзеркалились поворотні моменти соціально-культурного життя, динаміка розвитку української хорової культури ХХ століття.

Спадщина і особистість Юрія Таранченка як одного з провідних українських диригентів, репрезентанта Київської школи хорового диригування є маловивченою, а його багатоскладова мистецька спадщина,

особистий архів численні аудіозаписи не були предметом окремого системного аналізу, подаються фрагментарно в окремих історико-оглядових наукових працях і стислих довідкових та енциклопедичних публікаціях.

Матеріали та методи. Вивчення творчої постаті Ю. Таранченка, його життєтворчості здійснюється із застосуванням принципів і підходів герменевтики, антропології, біографіки, методики джерелознавчого та текстологічного аналізу. Матеріалом дослідження стали маловідомі документи архіву диригента, аудіозаписи, спогади колег і сучасників, а також джерела, що зберігаються в особистому архіві автора публікації.

Результати дослідження. Ім'я Ю. Таранченка було відоме творчій громадськості України як організатора й художнього керівника провідних хорових колективів. Насамперед, як головного диригента й художнього керівника хорової капели Українського радіо, яку він успішно очолював упродовж чверті століття. Талант музиканта, диригентська культура, унікальний досвід різнопланової концертно-виконавської діяльності сприяли прижиттєвому визнанню музиканта, забезпечили високий авторитет Ю. Таранченка в творчому середовищі. Ще на злеті професійної кар'єри молодого диригента його консерваторський професор Григорій Верьовка характеризував Юрія Таранченка як «видатного знавця і майстра хорового мистецтва, який має велику багаторічну практику»[1, арк. 1]. Саме йому, як одному з найталановитіших студентів і зрілому музиканту, Г. Верьовка ще в кінці 1930-х років доручав проводити заняття й диригувати новоствореним хором студентів консерваторії, а в 1950-х – напочатку 1960-х років, цінуючи глибокий професіоналізм та ерудицію Ю. Таранченка, наполегливо сприяв уведенню його до професорсько-викладацького складу кафедри хорового диригування столичної консерваторії.

Унікальну фахову досконалість і відданість національній культурі, як провідні сутнісні ознаки особистості музиканта, визначав композитор Віталій Кирейко: «Юрій Федорович був великий майстер своєї справи і справжній патріот». А диригент Павло Муравський, який багато років товаришував і співпрацював з митцем, підкреслював: «Він володів найвищим рівнем хорової майстерності».

Активна творча позиція Ю.Таранченка, постійне перебування в епіцентрі мистецького життя України органічно пов'язані з динамічним поетапним розвитком хорової культури ХХ століття. Життєтворчість Ю. Таранченка, як одного з творців цього процесу, віддзеркалює його етичні позиції, духовні цінності, смисли епохи, її етапні поворотні моменти, драматичні протиріччя та художні досягнення.

У цьому переконає мистецька спадщина диригента, здійснені ним численні аудіозаписи різножанрових хорових і пісенних творів, більшість з яких зберігається у фондах Українського радіо. Масштаб діяльності Ю. Таранченка також демонструє наявний корпус джерельних матеріалів з особистого архіву музиканта. Частина з них була втрачена в роки Другої світової війни (будинки творчих колективів, який тоді

знаходився на території Києво-Печерської Лаври, де мешкала сім'я Таранченків, був зруйнований ударною хвилею під час вибуху Успенського собору). Проте збереглися матеріали повоєнного періоду. Серед них документи офіційного й особового походження, автографи рукописів, робочі щоденники диригента, нотні видання (більшу частину з цінними автографами видатних композиторів, власноручними правками митця після смерті Ю.Таранченка було передано родиною до фондів бібліотеки Київської консерваторії (НМАУ) та відділу музичних фондів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського).

Уважний джерелознавчий аналіз цих архівних матеріалів відкриває додаткову можливість об'єктивного пізнання виконавсько-хорового процесу в Україні 1940–1960-х років. Найвні в архівних документах Ю. Таранченка фактологічні дані та інформація є почасти маловідомими й відсутні в інших документах і джерелах. Вони вносять суттєві штрихи в розуміння змісту та внутрішньої напруги повсякденної праці диригента, відтворюють грані творчого портрету в його складових характеристиках. Передусім – непохитності етичних ідеалів, сумління, власної гідності. Ретельне вивчення означених документів сприяє неупередженому осмисленню специфіки конкретно-історичного часу, внутрішніх механізмів соціального і культурного буття. Вони дають підстави і можливості для більш точної реконструкції хроніки тодішніх подій, специфіки функціонування диригентсько-хорових інституцій, різних форм і моделей комунікативних практик.

Водночас розкривають «біографічний сценарій» життєтворчості диригента Юрія Таранченка. Унікальна траєкторія розгортання цього сценарію як цілісної багатоскладової, самодостатньої системи, укладається на осі неухильного пізнання універсальної мови культури, фахового самоудосконалення, глибокого усвідомлення власної місії «працівника рідної ниви» (за М. Лисенком). Відповідно структурується періодизація життєтворчості Ю. Таранченка:

1905–1923 роки. Становлення творчої особистості. Дитинство та юність в місті Білопілья (Сумської області); навчання в гімназії, участь в хорових, театральних аматорських колективах і оркестрах; самопізнання та свідомий вибір професії музиканта.

1924–1941 роки. Переїзд до Києва; наполегливе здобуття фахової освіти скрипала-виконавця у Першій Музпрофшколі, Вищому музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка (клас професорів С. Бертє та М. Вольф-Ізраєля); активне накопичення фахового досвіду й майстерності в роботі з різноманітними хоровими колективами одночасно із виконавською практикою скрипала в симфонічному оркестрі Київського оперного театру; остаточний вибір професії хормейстера й навчання на кафедрі хорового диригування (клас проф.Г.Верьовки) в Київській державній консерваторії; призначення на посаду головного диригента і художнього керівника унікального Державного жіночого хорового ансамблю «Жінхоранс».

1941–1944 роки воєнного лихоліття. Участь добровольцем у боях за оборону Києва, тяжке поранення, перебування в госпіталах; повернення у 1944 до Києва.

1944–1969 роки. Здобуття зрілості. Розквіт диригентської діяльності, організація і формування хорової капели Українського радіо на посаді головного диригента і художнього керівника; розгортання багатофункціональної концертно-виконавської, художньо-просвітницької, виховної діяльності, плідна співпраця в провідними композиторами, поетами, митцями.

1964–1971 – викладання на кафедрі хорового диригування Київської державної консерваторії (нині НМАУ), продовження активної діяльності в численних музично-громадських організаціях, оглядах художньої самодіяльності, збирацька робота, опрацювання та хорові аранжування фольклорних зразків, численні перекладення для хору.

1971–1978. Останній період життя. Укладання збірників хорового репертуару, до яких увійшли твори українських композиторів-класиків та музика зарубіжних авторів; проведення консультацій і методична допомога молодим диригентам. Помер 7.03.1978 року, похований на Байковому кладовищі м. Києва.

Окреслена періодизація життєтворчості Юрія Таранченка, напрямок траєкторії долі диригента вирішальним чином закладалась в дитячі та юнацькі роки. Вона розгорталась у невеличкому містечку Білопілья (нині Сумської області), де оселилась сім'я Таранченків. Серед багатьох жителів Білопілья родина майбутнього музиканта вирізнялась живою українською мовою, національними традиціями, любов'ю до народної пісні, музикування, хорового співу, які плекала у своїх дітей мати Олександра Миколаївна. Згодом додалися спів у хорі гімназії, де навчався Юрій, запрошення до церковного хору головного собору міста, зацікавлення регентською культурою. Завдяки цьому найкращим чином розкрились природні вокальні дані, абсолютний слух і глибинна музикальність майбутнього диригента. Народна багатоголосна традиція в поєднанні з духовною музикою стали визначальними чинниками подальшого формування творчої особистості Юрія Таранченка, його загальної музичної слухової культури. Необхідно врахувати, що культурне життя в тодішньому Білопільлі було не надто розвинутим. «В усьому місті було небагато музикантів-аматорів, а професіоналів – жодного. Здобути музичну освіту було майже неможливо, хіба що самоуком. В середньому раз – два на рік до Білопілья приїздили гастролери із Сум – викладачі музичного училища. То була велика подія. Адже ми вперше чули професіоналів», – згадував товариш Юрія Таранченка по гімназії Григорій Шкурат. «Пам'ятаю, що таких концертів за кілька років було два. Ми не могли почути симфонічний оркестр, оперу, співаків-професіоналів. Чи не єдиним провідником музичної культури для нас ставали грамофонні платівки» [5, с. 5]. Проте артистична натура Ю.Таранченка й місцевої обдарованої молоді прагнула інтенсивної творчої самореалізації. Це синхронізувалось із загальною хвилею

зростаючого національного духовного пробудження, поступового долучення місцевих ентузіастів та учнівської молоді міста до культуротворчої праці. Серед них з кінця 1910-х років, згадують сучасники, з кінця 1910-х років усе більше увиразнювалась постать зовсім юного Ю.Таранченка. Він дуже швидко самотужки опановує гру на струнних інструментах і скрипці, виступає у складі місцевих ансамблів і невеликого, щойно організованого симфонічного оркестру. Поруч із музикою зацікавлюється музично-драматичним театром, бере участь у виставах «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемовського аматорського музично-драматичного театру в якому керує хором і оркестром. Театральне мистецтво значною мірою позначилось на особливостях світосприймання/світовідчуття майбутнього диригента, стане однією з органічних рис його творчого обдарування. Всі ці чинники сприяли життєвому самовизначенню Ю. Таранченка, своєї долі, остаточному рішенню вибору фаху музиканта. Переїзд у 1923 році на навчання до Києва за рекомендацією місцевої влади стане визначальним вузловим моментом у реалізації обраної молодим митцем стратегії, вектору його життєтворчості. Атмосфера ренесансних, зоряних для національної культури 20-х – початку 30-х років, їх потужна новаційна культурно-творча енергія, небачене доти широке розгортання українського хорового руху, музики, професійної вищої музичної освіти, нові форми концертного життя стали благодатним ґрунтом для розквіту таланту Ю. Таранченка, наполегливого багаторівневого оволодіння майстерністю диригентської праці. Цілком несподіваним, кардинальним поворотом у розвитку «біографічного сценарію» життя Ю. Таранченка може видатись його рішення змінити спеціальність і слідом за отриманою кваліфікацією артиста-скрипаля досконально оволодіти ще й фахом дипломованого хормейстера. Проте такий крок був не раптовим, а цілком виваженим і глибоко усвідомленим поворотом долі. У 1935 році Ю. Таранченко вступає на диригентсько-хоровий факультет Київської консерваторії. «В ті роки на кожному курсі була обмежена кількість студентів. Юрій Федорович був на два курси старший за мене. Ми разом співали в консерваторському хорі під керуванням Г. Верьовки. Григорій Гурійович залучав Юрія Федоровича диригувати хором. Ми, студенти, радо співали, бо вважали його найздібнішим» [3, с. 1]. У той час навчання диригентському мистецтву, мануальній техніці перебувало в консерваторії у стані свого становлення. Юрій Федорович опановував її самостійно. Уважно вивчав досвід диригентів-симфоністів під орудою яких йому доводилось грати у складі різних київських оркестрів, зокрема оперного театру; на концертах видатних гастролерів і, навіть, споглядаючи за пластикою рук і тіла артистів драматичних київських театрів, акторів театру «Березіль». Цей досвід допомагав виробленню власної диригентської майстерності і професіоналізму. Не дивно, що його, студента четвертого курсу

за особистою рекомендацією П. Козицького призначають у 1937 році головним диригентом і художнім керівником Держаного жіночого хорового ансамблю («Жінхоранс»).

У перші повоєнні роки Ю. Таранченка запрошують на посаду художнього керівника і головного диригента хорової капели Українського радіо. Митець створював її від самого початку, наполегливо формував склад колективу, шукав і залучав здібних виконавців. Композитор К. Домінчен згадував: «У перші повоєнні роки було важко працювати. Крім творчої роботи Юрій Федорович проводив велику організаторську діяльність з укомплектування капели. З кожним роком я переконувався, що Ю. Таранченко був талановитим хормейстером. Він багато працював з хором над подачею звука, досконально домагався рівноваги хорових груп і, звичайно, над художнім образом того чи іншого твору. Юрій Федорович доклав багато зусиль, щоб по радіо по-справжньому зазвучала українська музика» [2, с. 1]. За короткий час завдяки плідній праці головного диригента Ю.Таранченка капела перетворилась на провідний, високопрофесійний хоровий колектив України. Серед існуючих тоді академічних хорів капела Українського радіо вирізнялась універсалізмом. Специфіку її діяльності визначали високий рівень вокально-хорового виконавства, насичений багатожанровий репертуар. Він складався з хорових творів українських та зарубіжних композиторів-класиків, кантатно-ораторіальних і вокально-симфонічних полотен, сучасних й обробок народних пісень, оперних шедеврів. Диригент налагодив постійні міцні взаємозв'язки і співпрацю з провідними композиторами. Особливою була й аудиторія, яку складали мільйони радіослухачів. Крім того, в роботі хорової капели під орудою Ю. Таранченка поєднувались та взаємодіяли різні моделі репетиційної, студійної, концертно-виконавської праці, а також просвітницький, виховний, пізнавальний, художньо-естетичний, комунікаційний напрями діяльності. Знаменним є факт, що всі твори зарубіжних композиторів різних народів та епох виконувалися виключно в перекладах українською мовою. Для цього Ю. Таранченко залучав видатних поетів П. Тичину, М. Рильського, В. Сосюру та інших митців.

Аналіз архівних матеріалів виявив пріоритетність української музики в діяльності Ю. Таранченка. Попри ідеологічні рамки, в яких існувала капела радіо, її головною метою і завданням Ю. Таранченко вважав пропаганду і розвиток української музики. Ним уперше були виконані й здійснені записи творів М. Лисенка, П. Ніщинського, П. Сокальського, М. Леонтовича, К. Стеценка, а також провідних українських композиторів ХХ століття Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, М. Вериківського, П. Козицького, М. Колесси, Ю. Мейтуса, Платона і Георгія Майбород, І.Шамо, В.Кирейка, О. Білаша та інших. Спільно з музичним редактором Ю. Беляковою ним було ініційовано запис величного радіоциклу «Музична лисенкіана», який здійснювався переважно на основі вивчення рукописів композитора-класика. До циклу увійшли хорові та оперні твори,

які були озвучені вперше. Лисенкові твори сповнилися сучасним звучанням завдяки оркестровим редакціям, які були спеціально замовлені Б. Лятошинському.

Ю. Таранченком вперше були виконані й здійснені радіозаписи опер: «На Русалчин Великдень» М. Леонтовича, «Катерина» М. Аркаса, «Купальська іскра» Б. Підгорецького, «Наймичка» М. Вериківського, опер Г. Жуковського та Г. Майбороди. Диригент постійно запрошував до співпраці провідних солістів: І. Паторжинського, М. Литвиненко-Вольгемут, М. Роменського, П. Білинника, М. Гришка, Б. Гмирю та інших. Усі ці записи склали безцінний Золотий фонд Українського радіо, стали справжнім культурним надбанням України. За визначенням композитора П. Майбороди «то був зоряний час хору та його керівника, який славною сторінкою вписаний в історію українського хорового мистецтва другої половини ХХ століття» [4].

Висновки. Дослідження життєтворчості диригента Ю.Таранченка на основі архівних джерельних матеріалів дозволило розкрити основні риси творчої індивідуальності митця, констатувати універсалізм його діяльності, який полягає в поліфункціональності праці

хормейстера, багаторівневій концертно-виконавській практиці, що оприявлені ерудицією та глибинною культурою диригента, майстерністю вокально-інтерпретаційного мистецтва. Висота художньо-естетичної позиції й беззастережна відданість національній культуротвірчій справі забезпечили Ю. Таранченку почесне місце в історії хорового руху в Україні ХХ століття.

Системний аналіз особистості та творчої діяльності диригента Ю.Ф. Таранченка відкриває шлях наступного поглибленого осмислення історії становлення і динамічного розвитку диригентсько-хорової культури в Україні ХХ століття крізь «історії індивідуальностей» майстрів, набутого ними досвіду в напрямку майбутнього. Це дозволяє ретельніше розкрити механізми тяглості традицій, моделей комунікативних практик, забезпечити нерозривність зв'язку поколінь. У цьому розумінні важливою є подальша джерелознавча пошукова праця, розробка програм оцифрування й збереження наявних архівів диригентів, колекцій аудіо- та відеоматеріалів, трансляційних записів, майстер-класів як «звукової історії» сучасного українського хорового мистецтва.

Література:

1. Григорій Верьовка. Характеристика-рекомендація Ю.Таранченка.27.08.1953 року. Машинопис. *Особистий архів Олени Таранченко.*
2. Климентій Домінчен. Спогади про друга. 2 арк. Автограф. *Особистий архів Олени Таранченко*
3. Павло Муравський. Мій товариш Юрій Таранченко. Автограф. 29.03.1999 року. *Особистий архів Олени Таранченко*
4. Платон Майборода. Аудіозапис інтерв'ю до 100-річного ювілею Ю.Таранченка. *Особистий архів Олени Таранченко*
5. Григорій Шкурат. Спогади про Георгія (Юрія) Федоровича Таранченка. 22.12.1979 року. 4 арк. Автограф. *Особистий архів Олени Таранченко*

References:

1. Hryhorii Verovka. Kharakterystyka-rekomendatsiia Yu.Taranchenka.[Characteristic-recommendation of Yu. Taranchenko.] 27.08.1953 roku. Mashynopys. Osobystyi arkhiv Oleny Taranchenko.
2. Klymentii Dominchen. Spohady pro druha.[Memories of a friend.] 2 ark. Avtohrad. Osobystyi arkhiv Oleny Taranchenko
3. Pavlo Muravskiyi. Mii tovarysh Yurii Taranchenko. [My friend Yuriy Taranchenko] 29.03.1999 roku. Avtohrad. Osobystyi arkhiv Oleny Taranchenko.
4. Platon Maiboroda. Audiozapys intervui do 100-richnoho yuvileiu Yu.Taranchenka. [Audio recording of an interview for the 100th anniversary of Y. Taranchenko.] Osobystyi arkhiv Oleny Taranchenko
5. Hryhorii Shkurat. Spohady pro Heorhiiia (Iuriiia) Fedorovycha Taranchenka. [Memories of Georgy (Yuri) Fedorovych Taranchenko] 22.12.1979 roku. 4 ark. Avtohrad. Osobystyi arkhiv Oleny Taranchenko

Дата першого надходження статті до видання: 25.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026